

บทสวดพระพิธีธรรมและบทสวดพระอภิธรรมวัดราชสิทธิธาราม
ในการบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระศพ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

บทสวด พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์

- ๑) พระสังคณี (กุสลา)
- ๒) พระวิภังค์ (ปัญจกัณฑ์)
- ๓) พระธาตุกถา (สังคะโห)
- ๔) พระบุคคลปัญญาธิ (ฉะปัญญาตีโย)
- ๕) พระกถาวัตถุ (ปุคคะโล)
- ๖) พระยมก (เย เกจิ กุสลา)
- ๗) พระมหาปัญญาฐาน (เหตุปัจจะโย)

บทสวด พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์และคำแปล

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สสมาสมพุทฺธสฺส
(ว่า ๓ จบ)

๑. พระธรรมสังคณี

กุสลา ฐมา อกุสลา ฐมา อพยาคตา ฐมา	ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นกุศล (ฝ่ายดี) ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นอกุศล (ฝ่ายชั่ว) ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นอัพยากฤต (ฝ่ายไม่ดี ไม่ชั่ว)
กตเม ฐมา กุสลา ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสทฺทํ ญาณสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา สทฺทารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา รสธารมฺมณํ วา โผฏฐพฺพารมฺมณํ วา ฐมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ อวิกฺเขโป โหติ เย วา ปน ตสฺมี สมเย อญฺญะปิ อตฺถิ ปฏฺิจจ สมฺบุปฺนนา อรูปีโน ฐมา อิเม ฐมา กุสลา	ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นกุศล เป็นโฉน (คือ) ในสมัยใด กุศลจิตที่เป็นกามาวจร เกิดพร้อมด้วยโสมนัสเจตสิก ประกอบพร้อมด้วยปัญญาเจตสิก ปรารภอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ สิ่งที่มีอยู่ปรากฏอยู่ ก็หรือว่า เรื่องราวใด ๆ ย่อมเกิดขึ้น ในสมัยนั้น ย่อมมีความกระทบกันและกัน ย่อมมีความไม่พึงชาน ก็หรือว่า ในสมัยนั้น ย่อมมีสภาวะที่ไม่มีรูปร่าง (จิตและเจตสิก) ซึ่งอาศัยกันและกันเกิดขึ้นพร้อมกัน แม้เหล่าอื่น เหล่าใด สภาวะทั้งหลายเหล่านี้ คือ ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นกุศล

ลักษณะทำนอง ทำนองเดียวกับ นโม นิยมสวดต่อจาก นโม ถ้าตั้งนโมแล้วสวดบทอื่น
ทำนองจะไม่รับกัน และถ้าไม่ชานาญอาจทำให้หลงทำนองได้ บทนี้ เน้นความกระชับชัดตัวแต่
นุ่มนวลเอื้อนเสียงสูงต่ำ ตามจังหวะ ออกเสียงเอื้อนตามสระอา – เอ – โอ ทำยศัพท์

๒. พระวิภังค์

ปณจกฺขนฺธา	ชั้น ๕
รูปกฺขนฺโธ	(คือ) รูปชั้น (หมวดแห่งรูป ๒๘)
เวทนา กฺขนฺโธ	เวทนาชั้น (หมวดแห่งเวทนาเจตสิก)
สณฺญา กฺขนฺโธ	สัญญาชั้น (หมวดแห่งสัญญาเจตสิก)
สงฺขาร กฺขนฺโธ	สังขารชั้น (หมวดแห่งเจตสิกธรรม ๕๐)
วิญฺญาณ กฺขนฺโธ	วิญญาณชั้น (หมวดแห่งจิต ๘๙ - ๑๒๐ ดวง)
ตตฺถ กตฺโม รูปกฺขนฺโธ	บรรดาชั้น ๕ นั้น รูปชั้น เป็นไฉน
ยงฺกิลฺลิจิ รูปํ	(คือ) รูป อย่างไม่อย่างหนึ่ง
อดีตานาคตปจฺจุปนฺนํ	(คือ) รูปอดีต รูปอนาคต รูปปัจจุบัน
อชฺมตฺตํ วา พหิทฺธา วา	รูปภายใน หรือ รูปภายนอก
โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา	รูปหยาบ หรือ รูปละเอียด
หีนํ วา ปณีตํ วา	รูปเลว หรือ รูปประณีต
ยํ ทูเร สนฺติเก วา	รูปไกล หรือ รูปใกล้ อย่างไม่
ตเทกชฺฌํ อภิสณฺณหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา	รูปนั้น ทรงประมวลย่อเข้ารวมกัน
อโย วุจฺจติ รูปกฺขนฺโธ	นี้ ตรัสเรียกว่า รูปชั้นๆ

ลักษณะทำนอง บทนี้ทำนองเรียบ ๆ ไม่วุ่นวาย แฝงไว้ด้วยความเศร้า
ว่าไปที่ละศัพท์แล้วเอื้อนเสียงไปรับศัพท์ถัดไป เน้นความชัดของแต่ละพยางค์ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์
ของวัดราชสิทธารามในทุกบทที่สวด

๓. ธาตุกถา

สขุโห อสขุโห	ธรรมะที่สงเคราะห์เข้ากันได้ (มี ๓ หมวด) ธรรมะที่สงเคราะห์เข้ากันไม่ได้ (มี ๓ หมวด)
สขุหิตเตน อสขุหิตัง	ธรรมะที่สงเคราะห์เข้ากันไม่ได้ กับธรรมะที่สงเคราะห์เข้ากันได้ หมวด ๑
อสขุหิตเตน สขุหิตัง	ธรรมะที่สงเคราะห์เข้ากันได้ กับธรรมะที่สงเคราะห์เข้ากันไม่ได้ หมวด ๑
สขุหิตเตน สขุหิตัง	ธรรมะที่สงเคราะห์เข้ากันได้ กับธรรมะที่สงเคราะห์เข้ากันได้ หมวด ๑
อสขุหิตเตน อสขุหิตัง	ธรรมะที่สงเคราะห์เข้าไม่ได้ กับธรรมะที่สงเคราะห์เข้าไม่ได้ หมวด ๑
สมปโยโค วิปโยโค	ธรรมะที่ประกอบด้วยธรรมอื่นได้ (มี ๔ หมวด) ธรรมะที่ไม่ประกอบด้วยธรรมอื่น (มี ๔ หมวด)
สมปยุตเตน วิปยุตต์	ธรรมะที่ไม่ประกอบด้วยธรรมอื่น กับธรรมะที่ประกอบด้วยธรรมอื่นได้ หมวด ๑
วิปยุตเตน สมปยุตต์	ธรรมะที่ประกอบด้วยธรรมอื่นได้ ธรรมะที่สงเคราะห์เข้ากับธรรมอื่นไม่ได้ กับธรรมะที่ไม่ประกอบด้วยธรรมอื่น หมวด ๑

ลักษณะทำนอง บทนี้ทำนองว่าซ้ำ ๆ ทีละพยางค์ ทุกพยางค์มีทำนองเป็นของตัวเอง ต้น ๆ บททำนองจะเหมือนกัน ตอนท้ายบทจะหวนเสียงขึ้นสูงแล้วกลับลงระดับเดิม บทนี้แม้จะสั้นแต่ใช้เวลาเท่า ๆ กับบทอื่น ๆ เพราะเอื้อนทำนองมาก ออกเสียงนุ่ม ๆ วางตัวซ้ำ ๆ โทนเสียงจะออกหวาน ๆ ซึ้ง ๆ

๔. พระบุคคลปัญญาธิ

ฉ ปณฺณตฺตีโย	ปัญญาธิมี ๖ ประการ
ชนฺรปณฺณตฺตี	(คือ) ปัญญาธิว่า ชันฺธ (มี ๕)
อายตฺนปณฺณตฺตี	ปัญญาธิว่า อายตฺนะ (มี ๑๒)
ธาตฺตปณฺณตฺตี	ปัญญาธิว่า ธาตฺ (มี ๑๘)
สจฺจปณฺณตฺตี	ปัญญาธิว่า สจฺจจะ (มี ๔)
อินฺทริยปณฺณตฺตี	ปัญญาธิว่า อินฺทริย (มี ๒๒)
บุคฺคปณฺณตฺตี	ปัญญาธิว่า บุคฺค (มี ๑๐ มาติกา)
กิตฺตาวตฺตา บุคฺคคฺลانى บุคฺคปณฺณตฺตี	บุคฺคปัญญาธิ แห่งบุคฺคทั้งหลาย มีเท่าไร
สมยวิมฺุตโต	(คือ) ท่านผู้หลุดพ้นจากกิเลส โดยบำเพ็ญวิโมกข์ ๘
อสมยวิมฺุตโต	ท่านผู้หลุดพ้นจากกิเลส โดยไม่บำเพ็ญวิโมกข์ ๘
กุปฺปธมฺโม	ท่านผู้มีสมาบัติยังกำเริบเป็นธรรมดา (ปุถุชน)
อกุปฺปธมฺโม	ท่านผู้มีสมาบัติไม่กำเริบเป็นธรรมดา (อริยบุคคล)
ปริหานธมฺโม	ท่านผู้ยังเสื่อมจากสมาบัติเป็นธรรมดา
อปริหานธมฺโม	ท่านผู้ไม่เสื่อมจากสมาบัติเป็นธรรมดา
เจตนาภพฺโพ	ท่านผู้ยังต้องใส่ใจถึงสมาบัติเนื่อง ๆ
อนุรูกฺขนภพฺโพ	ท่านผู้ยังต้องรักษาสมาบัติเนื่อง ๆ
ปุถุชฺชโน	ท่านผู้ยังละสักรายทวิภูฏ วิจิกิจฉา และสัลลพตปรามาสมิได้
โคตฺตรภู	ท่านผู้ประกอบด้วยธรรมะระหว่างชั้นบุคฺค
ภยฺปรโต	ท่านผู้ยังยินดีพอใจอยู่ใกล้สิ่งที่เป็นภัย
อภยฺปรโต	ท่านผู้ไม่ยินดีพอใจอยู่ใกล้สิ่งที่เป็นภัย (พระอรหันต์)
ภพฺพาคมฺโน	ท่านผู้สมควรก้าวลงสู่กุศลธรรม
อภพฺพาคมฺโน	ท่านผู้ไม่สมควรก้าวลงสู่กุศลธรรม
นียโต	ท่านผู้มีคติแน่นอน (คนทำอนันตริยกรรม ๕ พวก-นียตมิจฉาทิภูฏ และพระอริยบุคคล ๘)
อนียโต	ท่านผู้มีคติยังไม่แน่นอน
ปฏฺธิปนฺนโก	ท่านกำลังปฏิบัติมรรค ๔
ผล ฐิต	ท่านผู้ดำรงอยู่แล้วในผล ๔
อรทา	ท่านผู้เป็นพระอรหันต์
อรทตฺตาย ปฏฺธิปนฺโน	ท่านผู้ปฏิบัติ เพื่อความเป็นพระอรหันต์ฯ

ลักษณะทำนอง บทนี้ว่าลงตัวที่ละพยางค์จังหวะเท่า ๆ กันเหมือนก้าวเท้าเดิน ว่าควบคู่สองศัพท์แล้วหยุดเอื้อนเสียง บางคู่สลับเสียงสูง – ต่ำ บางศัพท์หวนเสียงขึ้นสูง บางศัพท์หวนเสียงต่ำลงทรวง ทำนองหลากหลาย ตอนท้าย ๆ ผู้ที่มีเสียงไม่คงที่จะออกอาการ เสียงสั้นและหายเป็นช่วง ๆ บางท่านเรียกทำนองบทนี้ว่า **พระรามเดินดง**

๕. พระกถาวัตถุ

ปคุคโล อุปลพฤติ สจฉิกตถ-
ปรมตเถนาติ

อามนฺตา

โย สจฉิกตถโถ ปรมตโถ

ตโต โส ปคุคโล อุปลพฤติ

สจฉิกตถปรมตเถนาติ

น เหว วตตพเพ

อาชานาหิ นิคฺคหิ

หณฺจิ ปคุคโล อุปลพฤติ

สจฉิกตถปรมตเถน

เตน วต เร วตตพเพ

โย สจฉิกตถโถ ปรมตโถ

ตโต โส ปคุคโล อุปลพฤติ

สจฉิกตถปรมตเถนาติ

มิจฉา.

ท่านยอมกำหนดรู้บุคคลได้ โดยอรรถที่แจ่มแจ้ง
และอรรถที่ยอดเยี่ยม หรือ

ถูกแล้ว

สภาวะใด มีอรรถที่แจ่มแจ้งมีอรรถที่ยอดเยี่ยม

ตามสภาพนั้น ท่านยอมกำหนดรู้บุคคลนั้นได้ โดย

อรรถที่แจ่มแจ้ง และอรรถที่ยอดเยี่ยม หรือ

ท่านไม่พึงกล่าวอย่างนั้น

ท่านจงรับรู้ถึงการถูกตำหนิ

หากท่านยอมกำหนดรู้บุคคลได้ โดยอรรถที่แจ่มแจ้ง

และอรรถที่ยอดเยี่ยม ไซ้

ด้วยเหตุ นั้น หนอแล ท่านจะต้องกล่าวว่า

สภาวะใด มีอรรถที่แจ่มแจ้ง มีอรรถที่ยอดเยี่ยม

ตามสภาพนั้น ท่านยอมกำหนดรู้บุคคลนั้นได้ โดย

อรรถที่แจ่มแจ้ง และอรรถที่ยอดเยี่ยม หรือ

ข้อนั้น ผิด ๆ

ลักษณะทำนอง บทนี้ว่าที่ละพยางค์ แต่ละพยางค์กระตุกเป็นจังหวะคล้ายสะดุ้ง บางที่เรียกทำนองนี้ว่า **คุตทะราตเหยียบกรวด**

๖ . พระยมก

เย เกจิ กุสลา ธมมา

สพเพ เต กุสลมุลา

เย วา ปน กุสลมุลา

สพเพ เต ธมมา กุสลา

เย เกจิ กุสลา ธมมา

สพเพ เต กุสลมุเลน เอกมุลา

เย วา ปน กุสลมุเลน เอกมุลา

สพเพ เต ธมมา กุสลา

ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นกุศล เหล่าใด เหล่าหนึ่ง
ธรรมทั้งหลาย เหล่านั้น ทั้งหมด เป็นกุศลเป็นมูล
ก็หรือว่า ธรรมทั้งหลาย เหล่าใด มีกุศลเป็นมูล
ธรรมทั้งหลาย เหล่านั้น ทั้งหมด เป็นกุศลธรรม
ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นกุศล เหล่าใด เหล่าหนึ่ง
ธรรมทั้งหลาย เหล่านั้น ทั้งหมด มีมูลเดียว คือ
กุศลมูล
ก็หรือว่า ธรรมทั้งหลาย เหล่าใด มีมูลเดียว คือ
กุศลมูล
ธรรมทั้งหลาย เหล่านั้น ทั้งหมด เป็นกุศลธรรม ฯ

ลักษณะทำนอง บทนี้ว่าทำนองซ้ำ ๆ เดินตัวเรียบ ๆ หวนเสียงขึ้นสูงเป็นบางช่วง
แล้วหลบเสียงลงมาเดินตัวพยางค์ถัดไป ลักษณะเหมือนลมพัดชายเขา ออกอาการเย็น ๆ
แผ่ด้วยซิมเสร์ร้า

๗. พระมหาปัญญา

เหตุปัจจัย

อารมณ์ปัจจัย

อธิปัตติปัจจัย

อนนตรปัจจัย

สมนนตรปัจจัย

สหชาติปัจจัย

อณฺณมณฺณปัจจัย

นิสฺสยปัจจัย

อุปนิสฺสยปัจจัย

ปุเรชาติปัจจัย

ปัจฉาชาติปัจจัย

ธรรมที่เป็นเหตุทำให้เกิด และช่วยสนับสนุน
ธรรมที่เป็นอารมณ์ และช่วยสนับสนุน
ธรรมที่เป็นใหญ่ และช่วยสนับสนุน
ธรรมที่เกิดขึ้นติดต่อกัน และช่วยสนับสนุน
ธรรมที่เกิดขึ้นติดต่อกันหาระหว่างมิได้ และช่วย
สนับสนุน
ธรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกัน และช่วยสนับสนุน
ธรรมที่ช่วยสนับสนุนแก่กันและกัน
ธรรมที่อาศัยซึ่งกันและกัน และช่วยสนับสนุน
ธรรมที่อาศัยซึ่งกันและกันได้แน่นอน และช่วย
สนับสนุน
ธรรมที่เกิดก่อน และช่วยสนับสนุนธรรมที่เกิดขึ้น
ภายหลัง
ธรรมที่เกิดภายหลัง และช่วยสนับสนุนธรรมธรรมที่
เกิดก่อน

อาสาสมัคร
กมลปจฺจโย
วิปากปจฺจโย

อาหารปจฺจโย
อินทริยปจฺจโย
ฌานปจฺจโย
มคฺคปจฺจโย

สมฺปยุตฺตปจฺจโย

วิปยุตฺตปจฺจโย

อตฺถิปจฺจโย
นตฺถิปจฺจโย
วิคตปจฺจโย
อวิคตปจฺจโย.

ความเคยชินเป็นเครื่องช่วยสนับสนุน
การตั้งใจกระทำเป็นเครื่องช่วยสนับสนุน
ผลแห่งกุศลกรรมและผลแห่งอกุศลกรรม เป็นเครื่อง
ช่วยสนับสนุน
อาหาร ๔ เป็นเครื่องช่วยสนับสนุน
อินทริยธรรม ๒๒ เป็นเครื่องช่วยสนับสนุน
การเพ่งอารมณ์เป็นเครื่องสนับสนุน
ธรรมที่เป็นจุดทางนำไปสู่สุคติ ทุกคติ และนิพพาน
เป็นเครื่องช่วยสนับสนุน
ธรรมที่ประกอบกันพร้อมด้วยลักษณะ ๔ และช่วย
สนับสนุน
ธรรมที่ไม่ประกอบกันด้วยลักษณะ ๔ และช่วย
สนับสนุน
ธรรมที่มีอยู่ ยังไม่ดับไป และช่วยสนับสนุน
ธรรมที่ไม่มีอยู่ ดับไปแล้ว และช่วยสนับสนุน
ธรรมที่ปราศจากไปแล้ว ดับไปแล้ว และช่วยสนับสนุน
ธรรมที่ยังไม่ปราศจากไป ยังไม่ดับไป และช่วย
สนับสนุนฯ

ลักษณะทำนอง บทนี้ว่าที่ละพยางค์ เดินตัวเรียบ ๆ ควบคู่สองศัพท์แล้วเอื้อนเสียง
ท้ายศัพท์ลักษณะคล้ายกระแตไต่ไม้ที่วิ่ง ๆ ไปแล้วหยุดเหลียวซ้ายแลขวา แล้วก็ไต่ต่อไป

คำแปลโดย พระราชวิสุทธิเวที
วัดเบญจมบพิตร ฯ กรุงเทพมหานคร
๒๘ ธันวาคม ๒๕๑๖

ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร สำนักพระราชวัง
โทร. ๐-๒๖๖๒๓-๕๕๐๐ ต่อ ๓๑๐๓-๔
www.brh.thaigov.net/